चिया खेतीले स्थानीय किसानहरुको आर्थिक तथा तिनीहरुको बालबालिकाको शैक्षिक क्षेत्रमा पारेको प्रभाव: पथरिया गा.वि.स., झापा जिल्ला

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र केन्द्रिय विभाग, अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता
परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता
सुनिता दाहाल
स्नातकोत्तर तह (एम.एड) दोस्रो वर्ष
परीक्षा रोल नं. : २८१२३८ (२०६८)
त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-२०४-२१७-२००६
भर्ना वर्ष : २०६७

शिक्षाशास्त्र केन्द्रिय विभाग
अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर
२०७३

चिया खेतीले स्थानीय किसानहरुको आर्थिक तथा तिनीहरुको बालबालिकाको शैक्षिक क्षेत्रमा पारेको प्रभाव: पथरिया गा.वि.स., झापा जिल्ला (४८९) - सुनिता दाहाल २०७३

सिफारिस पत्र (RECOMMENDATION LETTER)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षा शास्त्र केन्द्रिय विभाग अर्न्तगत अर्थशास्त्र शिक्षा विषयको स्नातकोत्तर तह एम.एड दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिका लागि **"चिया खेतीले स्थानीय किसानहरुको आर्थिक तथा तिनीहरुको बालबालिकाको शैक्षिक क्षेत्रमा पारेको प्रभावः पथरिया गा.वि.स झापा जिल्ला"** शीर्षकमा छात्रा सुनिता दाहालले मेरो निर्देशन, सुपरिवेक्षण र सुझावमा यो सोधपत्र तयार पार्नु भएको हो । यो सोध पत्र स्वीकृतिका लागि मुल्यांकन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा. डा. ध्रुवराज शिवाकोटी

शोध निर्देशक

शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग

अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

स्वीकृति-पत्र (APPROVAL LETTER)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग अर्न्तगत अर्थशास्त्र शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर तह एम.एड दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि सुनिता दाहालद्वारा प्रस्तुत **"चिया खेतीले स्थानीय किसानहरुको आर्थिक तथा तिनीहरुको बालबालिकाको शैक्षिक क्षेत्रमा पारेको प्रभावः पथरिया गा.वि.स., झापा जिल्ला**" शीर्षकको सोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिको लागि उचित देखिएकाले स्वीकृत प्रदान गरिएको छ ।

मूल्यांकन समिति

१. विभागीय प्रमुख ....

उप-प्रा. मीनराज पौडेल

२. वाह्य परिक्षक ....

प्रा.डा. महेशराज दाहाल

३. शोधपत्र निर्देशक ....

प्रा. डा. ध्रुवराज शिवाकोटी

मिति :- २०७३/११/३०

कृतज्ञता-ज्ञापन (ACKNOWLEDGEMENTS)

यो अध्ययन चिया खेतीले स्थानीय किसानहरुको आर्थिक तथा तिनिहरुका बालबालिकाको शैक्षिक अवस्था पथरिया गा.वि.स.सँग सम्बन्धित छ । यो अध्ययन त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय केन्द्रीय विभाग, स्नतकोत्तर तह द्वितीय वर्षको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि तयार गरिएको हो । शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा शोधपत्र प्रस्तावनालाई स्वीकृत प्रदान गरी शोधपत्र तयार गर्ने अवसर प्रदान गर्नु भई आफ्नो अत्यन्त व्यस्त समयको बाबजुत पनि सरल ढंगले महत्वपूर्ण सुझाव, सल्लाह, प्रेरणा र हौसला प्रदान गरी शोधपत्र लेखनमा कुशल निर्देशन दिई अमुल्य सहयोग गर्नु हुने मेरो आदरणीय शोधपत्र निर्देशक प्रा.डा. ध्रुवराज शिवाकोटी प्रति म कृतज्ञता जाहेर गर्न चाहन्छु । शोधपत्र तयारीका क्रममा विभिन्न क्षेत्रबाट महत्वपूर्ण सल्लाह, सुझाव र हौसला प्रदान गर्नुहुने अर्थशास्त्र शिक्षा विभागका सम्पूर्ण गुरुवर्गहरु प्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत तथ्याङ्क संकलन गर्ने क्रममा मेरो जीवनको शारीरिक मानसिक र बौद्धिक विकासका लागि अविचलित र अनवरत रुपमा उत्साह, प्रेरणा र स्पष्ट दिशा निर्देशन गरी सदा सफल भविष्यको कामना गर्नुहुने मेरा आमा, बुवा, दिदीहरु तथा साथीहरु प्रति आभार प्रकट गर्दछु

शोधपत्र तयारीका क्रममा आवश्यक तथ्याङ्कहरु उपलब्ध गराई महत्वपूर्ण सहयोग प्रदान गर्नुहुने त्रि.वि. केन्द्रिय पुस्तकालय, अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग, जिल्ला विकास समिति, झापा, राष्ट्रिय चिया तथा कफि विकास बोर्ड, नेपाल राष्ट्र बैंक, विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरु, शिक्षकहरु प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु । शोधपत्रलाई समयमै शुद्धसँग कम्प्युटर टाइप गरी सहयोग गर्नुहुने डायनामिक कम्प्युटर सर्भिसका रमेश महर्जनलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा मेरो कार्यप्रति श्रद्धा राख्ने सम्पूर्ण मित्रजन, सहपाठी, शुभ चिन्तकहरुलाई हार्दिक धन्यवाद दिंदै आफ्नो अटुट परिश्रमबाट तयार पारिएको यो शोधपत्र सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको लागि उपयोग हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

मिति :

शोधकर्ता

सुनिता दाहाल

सारसंक्षेप (ABSTRACT)

यो अध्ययन झापा जिल्लाको पथरिया गा.वि.स.मा चिया खेतीमा संलग्न किसानहरुसँग सम्बन्धीत छ । चिया खेतीले स्थानिय किसानहरुको आर्थिक तथा तिनीहरुको बालवालिकाको शैक्षिक क्षेत्रमा पारेको प्रभाव शिर्षकमा गरिएको अध्ययनको उद्देश्यहरु चिया खेतीको वार्षिक उत्पादनको अवस्था, प्रति हेक्टर उत्पादनको अवस्था, चिया खेतीबाट प्राप्त खुद नाफा, चिया खेतीमा संलग्न किसानहरुको बालवालिकाको शैक्षिक क्षेत्रमा पारेको प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु रहेका छन् ।

यस अध्ययनको उद्देश्यहरु पुरा गर्न गुणात्मक र परिणात्मक विधिको माध्यमबाट प्राथमिक र द्वितिय स्रोतहरुबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरुलाई तालिकाको प्रयोग गरी विश्लेषण गरिएको छ । प्राथमिक तथ्याङ्क संलग्न गर्न दुई प्रकारका प्रश्नावलिहरु (चिया खेतीमा संलग्न किसान र स्थानिय वुद्धिजिवी, चिया विशेषज्ञ) तयार गरिएको थियो । चिया खेतिमा संलग्न ४६० घरधुरी मध्ये २०७ घरधुरीलाई उद्देश्यमुलक नमुना छनौट विधिका आधारमा छनौट गरिएको छ । जुन अध्ययनको जनसंख्याको ४५ प्रतिशत नै यस अध्ययनको प्राथमिक तथ्याङ्कको स्रोत र पथरिया गा.वि.स.को कार्यालय, जिल्ला विकास समिति झापा, केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागलाई द्वितिय तथ्याङ्कको स्रोत बनाइएको थियो ।

यस अध्ययन क्षेत्रको सवैभन्दा वढी जनसंख्या ४५.४५ प्रतिशतले कृषि अगाँलेको पाइयो । सवैभन्दा थोरै १०.१९ प्रतिशत जनसंख्या वैदेशिक रोजगारमा गएको पाइयो । त्यसै गरी अध्ययन क्षेत्रमा विभिन्न जातजातिको मानिसहरुको बसोवास भएता पनि आदिवासी/ जनजातीको संख्या बढि पाइयो । त्यस्तै ब्राम्हण, क्षेत्री, दलित र अन्य जातजातीको बसोवास रहेको पाइयो । अध्ययन क्षेत्रका चिया खेतीमा संलग्न किसानहरु रहेको पाइयो । त्यस्तै गरी चियाको औषत प्रति हेक्टर उत्पादन १०७८ केजी रहेको पाइयो । चिया खेतीमा संलग्न किसानहरुको कुल वार्षिक आम्दानी रु ५१४७००० र कुल वार्षिक खर्च रु ४०६९५७६५ रहेको पाइयो । जसमा आम्दानीबाट खर्च कटाउँदा जम्मा नाफा रु १०७८१२३५ भएको पाइयो ।

अध्ययन क्षेत्रका नमुना छनौटमा परेका चिया खेतीमा संलग्न किसानहरुको शेक्षिक अवस्थालाई हेर्दा साक्षर २४.३१ प्रतिशत, निरक्षर १.९७ प्रतिशत प्रावि, ७.७८ प्रतिशत

निमावि, २०.२८ प्रतिशत मावि, उमावि १८.७० प्रतिशत, स्नातक १०.१३ प्रतिशत, स्नातकोत्तर २.२६ प्रतिशत रहेको पाइयो । त्यस्तै किसानहरुका बालबालीकाहरुको तहगत शैक्षिक विवरणलाई हेर्दा विद्यालय नजानेको संख्या हेर्दा शुन्य रहेको, प्रावि ३४.०४ प्रतिशत, निमावि २१.३६ प्रतिशत, मावि १६.५५ प्रतिशत, उच्च मावि १५.१९ प्रतिशत, स्नातक ७.८८ प्रतिशत, स्नातकोत्तर ४.२७ प्रतिशत रहेको पाइयो ।

अध्ययन क्षेत्रका नमुना छनौटमा परेका चिया खेतिमा उचित बजारको व्यवस्था नहुनु, बैंक ऋणमा सरलीकरण नहुनु, सिचाँइको अभाव, तालिमको अभाव, उचित मुल्य नहुनु, उन्नत जातको विरुवाको अभाव, यातायात अभाव, रोगका सक्रमण जस्ता समस्या रहेको पाइयो । यस्ता समस्याहरु समाधान गर्न चिया खेतीको उत्पादनलाई माथि उकास्न सरकारी स्तरबाट विविध तालिम कार्यक्रम, सहुलियत व्याजदरमा ऋण, विद्युतको उपलब्धता, चिया बजार, सिँचाईको लागि ढिप बोरिङ, रोग निवारण गर्न औषधी, मल, विउको उपलब्धता, चिया गोदाम घर र प्रशोधन गृहको व्यवस्था, चिया काटछाँट, गोडमेल, नालि विस्तारमा तालिम सञ्चालन गर्ने, चिया खेतीमा असलग्न किसानहरु जो सँग प्रसस्त जमिन छ उनिहरलाई चिया खेती गर्न तथा चिया खेती सम्बन्धी अध्ययन अध्यापन भएता पनि यसलाई महत्व प्रदान गर्नुपर्ने जस्ता सुझावहरु यस अध्ययनमा प्रस्तुत गरिएका छन् ।

विषयसूची (CONTENTS)

पृष्ठ सं.

सिफारिस पत्र (Recommendation Letter) I

स्वीकृति पत्र (Approval Letter) II

कृतज्ञता-ज्ञापन (Acknowledgement) III

सारसंक्षेप (Abstract) IV

संक्षिप्तकृत सूची (List of Abbreviations) VI

विषय सूची (Table of Contents) VII

तालिका सूची (List of Tables) XII

अध्याय एक (CHAPTER ONE)

१. परिचय (INTRODUCTION) १–१२

१.१ अध्ययनको पृष्ठभुमि (Background of the Study) १

१.२ समस्याको कथन (Statement of the Problem) ५

१.३ अध्ययनको उद्देश्यहरु (Objectives of the Study) ७

१.४ अनुसन्धान प्रश्नहरु (Research Questions) ८

१.५ अध्ययनको महत्त्व (Significance of the Study) ८

१.६ अध्ययनको सीमा (Limitation of the Study) १०

१.७ मुख्य शब्दावलीको कार्यकारी परिभाषा (Operational Definitions of Key Terms) ११

१.८ अध्ययनको संगठन (Organization of the Study) १२

अध्याय दुई (CHAPTER TWO)

२. सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा (REVIEW OF RELATED LITERATURE AND CONCEPTUAL FRAMEWORK) १३–२३

२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन (Review of Theoretical Literature) १३

२.२ पूर्वसाहित्य अध्ययनको पुनरावलोकन (Review of Empirical/Previous Studies) १७

२.३ पूर्व साहित्यिक पुनरावलोकनको प्रस्तुत अध्ययनमा प्रयोग (Implication of the Review for the Study) २०

२.४ अनुसन्धान अन्तर (Research Gap) २१

२.५ अध्ययनको अवधारणात्मक ढाँचा (Conceptual Framework of the Study) २२

२.६ अध्ययनको कार्यात्मक ढाँचा (Functional Framework of the Study) २३

अध्याय तीन (CHAPTER THREE)

३. अनुसन्धान विधि (RESEARCH METHODOLOGY) २४–२९

३.१ अनुसन्धान ढाँचा (Research Design) २४

३.२ तथ्याङ्कका स्रोतहरु (Sources of Data) २४

३.२.१ प्राथमिक तथ्याङ्क (Primary Data) २४

३.२.२ द्वितीय तथ्याङ्क (Secondary Data) २५

३.३ जनसङ्ख्या, नमुना आकार र नमुना छनोट रणनीति (Population, Sample Size and Sampling Strategy) २५

३.३.१ जनसङ्ख्या (Population) २५

३.३.२ नमुना आकार (Sample Size) २५

३.३.३ नमुना छनोट रणनीति (Sampling Strategy) २५

३.४ अध्ययन क्षेत्र (Study Area/Field) २६

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया (Data Collection Procedures) २७

३.६ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधनहरु (Tools of Data Collection) २७

३.६.१ प्रश्नावली (Questionnaire) २७

३.६.२ अवलोकन फारम (Observation Form) २७

३.६.३ छलफल निर्देशिका (Discussion Guide) २८

३.७ तथ्याङ्क सङ्कलनका तरिकाहरु (Techniques of Data Collection) २८

३.७.१ अर्न्तवार्ता (Interview) २८

३.७.२ सहभागितामुलक अवलोकन (Participation Observation) २८

३.७.३ लक्षित समुह छलफल (Focused Group Discussion) २८

३.८ तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्ने तौरतरिकाहरु (Data Analysis and Interpretations Procedures) २९

अध्याय चार (CHAPTER FOUR)

४. नतिजाको व्याख्या तथा विश्लेषण (ANALYSIS AND INTERPRETATION OF RESULT) ३०–७१

४.१ अध्ययन क्षेत्रको परिचय (Introduction of the Study Area) ३०

४.१.१ झपा जिल्ला (Jhapa District) ३१

४.१.२ झापा जिल्लाको भौगोलिक स्थिति (Geographical Position of Jhapa District) ३२

४.१.३ भू-उपयोग (Land Folding) ३३

४.१.४ उमेर, लिङ्ग र लिङ्ग अनुपातको आधारमा जनसंख्याको वितरण (Distribution of Population on the Basic of Age, Gender and Gender Ratio) ३४

४.१.५ झापा जिल्लाको शैक्षिक अवस्था (Educational Condition of Jhapa District) ३६

४.१.६ झापा जिल्लाको आर्थिक अवस्था (Economic Condition of Jhapa District) ३७

४.२ पथरिया गा.वि.स. (Pathariya VDC) ३८

४.२.१ जनसंख्या (Population) ३९

४.२.२ जाती (Cast) ४०

४.२.३ उमेरगत संरचना (Agewise Structure) ४१

४.२.४ शिक्षा (Education) ४२

४.२.५ आर्थिक विशेषताहरु (Economic Characteristics) ४३

४.३ नुमना छनौटमा परेका किसानहरुको जनसांख्यिक अवस्था (Demographic Situation of Sampled Farmers) ४६

४.३.१ उमेरगत जनसंख्या (Agewise Population) ४६

४.३.२ जातिगत विवरण (Castwise Details) ४७

४.३.३ पेशा सम्बन्धि विवरण (Profession Related Record) ४८

४.३.४ औसत घरपरिवार आकार (Size of Average Household) ४९

४.४ चिया खेतीमा संलग्न किसानहरुको आर्थिक अवस्था (Economic Status of Farmer Invloved in Tea Farming) ५०
४.४.१ चिया खेतीमा संलग्न किसानहरुको भू-स्वामित्व (Situation of Land ownership of Farmers Involved in Tea Farming) ५०
४.४.२ चिया खेतीको वार्षिक उत्पादनको अवस्था (Situation of the Annual Tea Production) ५१
४.४.३ चिया खेतीको प्रति हेक्टर उत्पादनको अवस्था (Situation of the Per Hector Production) ५२
४.४.४ स्रोतको आधारमा जम्मा वार्षिक आम्दानी (Total Annual Income on the Basis of Sources) ५३
४.४.५ तहका आधारमा वार्षिक आम्दानी (Annual Income of the Basis of Levelwise) ५४
४.४.६ क्षेत्रगत वार्षिक खर्च (Sector-wise Expenditure) ५५
४.४.७ तहको आधारमा वार्षिक खर्च विवरण (Annual Expenditure on the Basis of Levelwise) ५६
४.४.८ चिया खेतीबाट प्राप्त नाफाको अवस्था (Profit from Tea Farming) ५७
४.४.९ चिया खेतीले आर्थिक क्षेत्रमा पारेको प्रभाव (Major Effect Tea Farming on Economic Aspect) ६०
४.५ शैक्षिक अवस्था (Education Status) ६१
४.५.१ चिया खेतीमा संलग्न किसानहरुको शैक्षिक अवस्था (Educational Condition of Tea Farmers) ६१
४.५.२ बालबालिकाहरु पढ्ने शैक्षिक संस्था सम्बन्धी विवरण (Details of Educational Institution Studying Children) ६२
४.५.३ बालबालिकाहरुको तहगत शैक्षिक अवस्था (Level wise Educational Details of Children) ६३
४.५.४ चिया खेतीले शैक्षिक क्षेत्रमा पारेको प्रभाव (Educational Effect by Tea Farming) ६४

४.६ चिया खेती प्रणालीमा देखिएका मुख्य समस्याहरु (Major Problems on Tea Farming) ६५
४.७ चिया खेती प्रणालीमा देखिएका समस्या समाधान गर्ने उपायहरु (Measures to Solve Major Problems on Tea Farming) ६७
४.८ साराशं (Summary) ६८
अध्याय पाँच (CHAPTER FIVE)
५. निष्कर्ष र सुझावहरु (CONCLUSION AND RECOMMENDATION) ७२–७५
५.१ निष्कर्षहरु (Conclusion) ७२
५.२ सुझावहरु (Recommendation) ७३
५.२.१ नीतिगत सुझावहरु (Policy Related Recommendations) ७३
५.२.२ व्यवहारिक सुझावहरु (Practice Related Recommendations) ७४
५.२.३ भावि अध्ययनका लागि सुझावहरु (Further Research Related Recommendations) ७५

सन्दर्भ सामाग्रीहरु (REFERENCES)
अनुसूची -१ (APPENDIX - I)
प्रश्नावली
अनुसूची -२ (APPENDIX - II)
अवलोकन सूची
अनुसूची -३ (APPENDIX - III)

तालिका सूची (LIST OF TABLES)

पृष्ठ सं

तालिका ४.१ : झापा जिल्लाको भू-उपयोगको स्थिति - २०७२ ३४

तालिका ४.२ : झापा जिल्लाको उमेर, लिङ्ग र लिङ्ग अनुपातको आधारमा जनसंख्याको वितरण - २०७२ ३५

तालिका ४.३ : झापा जिल्लाको शैक्षिक अवस्था - २०७२ ३६

तालिका ४.४ : झापा जिल्लाको उद्योगको स्थिति - २०७२ ३८

तालिका ४.५ : पथरिया गा.वि.स.को वडागत रूपमा जनसंख्या र घरपरिवारको विवरण - २०७२ ३९

तालिका ४.६ : पथरिया गा.वि.स.को वडा अनुसार जातिय संरचना - २०७२ ४०

तालिका ४.७ : पथरिया गा.वि.स.को उमेरगत संरचना - २०७२ ४१

तालिका ४.८ : पथरिया गा.वि.स.को साक्षरता दर - २०७२ ४२

तालिका ४.९ : पथरिया गा.वि.स.मा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण - २०७२ ४३

तालिका ४.१० : पथरिया गा.वि.स.को पेशागत संरचना - २०७२ ४४

तालिका ४.११ : नमुना छनोटमा परेका किसानहरुको उमेरगत जनसंख्या - २०७२ ४६

तालिका ४.१२ : नमुना छनोटमा परेका किसानहरुको जातिगत विवरण - २०७२ ४७

तालिका ४.१३ : अध्ययन क्षेत्रका किसानहरुको पेशागत अवस्था - २०७२ ४९

तालिका ४.१४ : नमुना छनौटमा परेका किसानहरुको औसत घरपरिवार विवरण - २०७२ ४९

तालिका ४.१५ : नमुना छनौटमा परेका किसानहरुको भू-स्वामित्वको अवस्था, २०७२ ५०

तालिका ४.१६ : चिया खेतीको वार्षिक उत्पादनको विवरण - २०७२ ५१

तालिका ४.१७ : चिया खेतीको प्रति हेक्टर उत्पादनको विवरण - २०७२ ५२

तालिका ४.१८ : स्रोतको आधारमा वार्षिक आम्दानी - २०७२ ५३

तालिका ४.१९ : तहका आधारमा वार्षिक आम्दानी सम्बन्धि विवरण - २०७२ ५४

तालिका ४.२० : नमुना छनौटमा परेका किसानहरुको क्षेत्रगत वार्षिक खर्च २०७२ ५५

तालिका ४.२१ : नमुना छनौटमा परेका किसानहरुको तहको आधारमा वार्षिक खर्च विवरण २०७२ ५६

तालिका ४.२२ : चिया खेतीबाट प्राप्त आम्दानीको अवस्था - २०७२ ५८

तालिका ४.२३ : चिया खेतीको वार्षिक खर्च अवस्था - २०७२ ५९

तालिका ४.२४ : चिया खेतीले आर्थिक क्षेत्रमा पारेको प्रभाव ६०

तालिका ४.२५ : नमुना छनोटमा परेका किसानहरुको शैक्षिक विवरण २०७२ ६२

तालिका ४.२६ : बालबालिकाहरु अध्ययन गर्ने शैक्षिक संस्था सम्बन्धी विवरण - २०७२ ६३

तालिका ४.२७ : नमुना छनौटमा परेका किसानहरुका बालबालिकाहरुको तहगत शैक्षिक विवरण - २०७२ ६४

तालिका ४.२८ : चिया खेतीले शैक्षिक क्षेत्रमा पारेको प्रभाव - २०७२ ६५

तालिका ४.२९ : चिया खेती प्रणालीमा देखिएका समस्याहरु - २०७२ ६६

तालिका ४.३० : चियो खेती प्रणालीमा देखिएका समस्या समाधानका उपायहरु - २०७२ ६७

संक्षिप्तकृत सूची (LIST OF ABBREVIATIONS)

आ.व.	:	आर्थिक वर्ष
क्र.सं.	:	क्रम संख्या
प्र.हे.	:	प्रतिहेक्टर
मे.टन.	:	मेट्रिक टन
के.जी.	:	किलोग्राम
प्रा.वि.	:	प्राथमिक विद्यालय
नि.मा.वि.	:	निम्न माध्यमिक विद्यालय
मा.वि.	:	माध्यमिक विद्यालय
उ.मा.वि.	:	उच्च माध्यमिक विद्यालय
CTC	:	Crush tear curl or cut tear curl
H.S.	:	Harmonized system